חוץ [1]מלא תשא לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש
ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה
תשובה מכפרת מלא תשא ולמעלה תשובה
תולה ויוה"כ מכפר לא תשא וכל דדמי ליה
ת"ש לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה יכול
אף לא תשא עמהן ת"ל [2]לא ינקה יכול אף
שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא
דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין תנאי
היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה
ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל מה תשובה
תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מיתות בית
דין ועל לא תעשה גמור אמר מר לפי שנאמר
בחורב (א) ונקה מנא לן דתניא [א]ר' אלעזר
אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא
ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר
נקה הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה
לשאינן שבין שאל ר' מתיא בן חרש את ר'
אלעזר בן עזריה ברומי [ב]שמעת ארבע' חלוקי
כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה
הן ותשובה עם כל אחד ואחד[ג] [א]עבר על עשה
ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר
[3]שובו בנים שובבים [ב]עבר על לא תעשה
ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר
שנאמר [4]כי ביום הזה יכפר עליכם מכל
חטאתיכם [ג]עבר על כריתות ומיתות בית דין
ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין
ממרקין שנאמר [5]ופקדתי בשבט פשעם
ובנגעים עונם [ד]אבל מי שיש חילול השם בידו
אין (ב) לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן
תולין ומיתה ממרקת שנאמר [6]ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם
עד תמותון היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא [ה]אי שקילנא בישרא מטבחא
ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל
באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי
כדשקיל בישרא מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי והדר מקרב להו
גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא
תורה ובלא תפילין יצחק דבי ר' ינאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת
שמועתו [ו](היינו חילול השם) אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקא אמרי אינשי שרא
ליה מריה לפלניא אביי אמר כדתניא [7]ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים
מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו (ג) [ז]בנחת
עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו
שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה
נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר [8]ויאמר לי עבדי אתה
ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו
באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני
שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד
תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר
[9]באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא [ח](בר) חנינא גדולה תשובה
שמביאה (ד) רפאות לעולם שנא' [10]ארפא משובתם אוהבם נדבה ר' חמא [ז](בר)
חנינא רמי כתיב [11]שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב ארפא
משובותיכם לא קשיא כאן מאהבה כאן (ה) מיראה רב יהודה רמי כתיב שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתיב [ח][12](הנה) אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם
אחד מעיר ושנים ממשפחה ל"ק כאן מאהבה או מיראה כאן ע"י יסורין אמר רבי
לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' [13]שובה ישראל עד ה' [א]אלהיך[ט]
אמר

חוץ מלא תשא. קא סלקא דעתך משום דכתיב לא ינקה: **וכל דדמי ליה.** לא תעשה גמור: **לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה.** לאחר מעשה העגל כשעלה משה להתפלל עליהן ולקמן מפרש לה: **יכול אף לא תשא.** ינקה בתשובה: **אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה.** דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי: **חלוקי כפרה.** שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך: **אמר לו.** שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן: **שובו בנים.** ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה: **כי ביום הזה יכפר.** למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ: **ופקדתי בשבט פשעם.** למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה: **חילול השם.** חוטא ומחטיא אחרים: **באזני ה' צבאות.** אמר הנביא באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: **ולא יהיבנא דמי לאלתר.** וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל: **באתרא דלא תבעי.** שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו: **ומתא מחסיא.** מקומו של רבינא: **יהיב זוזא להאי וזוזא להאי.** שמא לא ידע חבירו שנתתיו לו ויש כאן חילול השם: **ועביד חושבנא.** וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו: **כגון אנא דמסגינא וכו'.** ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה: **מחמת שמועתו.** מחמת שם רע היוצא עליו: **שרא ליה מריה.** ימחול יוצרו על מעשיו: **מתאהב על ידך.** לחבירך: **קורא.** מקרא: **ושונה.** משנה: **ומשמש תלמידי חכמים.** ללמוד ([י] תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו: **באמור להם עם ה' אלה.** את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: **דמעיקרא שובבים אתם.** כשתעשו תשובה מעלה (ו) עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות: **וכתיב ארפא.** משמע מכאן ואילך כבעל מום שנתרפא שמקלקלת שמו עליו: **כאן מאהבה.** השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו (ז): **כתיב שובו בנים.** אלמא בעלי תשובה קרויין בנים: **וכתיב כי אנכי בעלתי בכם.** אלמא עבדים מיקרו: **כאן מאהבה ומיראה.** קרויין בנים: **כאן על ידי יסורין.** שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים ואית דגרסי כתיב שובו אלי ואשובה (ח) וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כתיב ואשובה אליכם לאחר תשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כבר קודם שתשובו כאן מאהבה או מיראה קא אמר כי אנכי בעלתי בכם:
לא

אמאי לא חשיב להו בהדי ל"ו כריתות בפרק קמא דכריתות (דף ג.) ותירץ ר"י דרבנן דפליגי אדרבי לא דרשי קרא הכי אלא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:) דרשי ליה ר' ישמעאל ורבי עקיבא לדרשא אחרינא ואליבא דרבי לא מצי למיחשבינהו דהתם קאמר מנינא למה לי לומר שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ולדידיה לא מיחייב חטאת אלא במילתא שחייבין על זדונו לאו וכרת כדקאמר רבי בפרק קמא דיבמות (דף ט.) נאמר כאן עליה פי' ונודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן עליה בחייה מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת אף כאן ומינה מה להלן שיש בו לאו אף כאן לאפוקי הני נהי דאיתרבו לכרת לאו לית בהו אבל לרבנן לא מלינן לשנויי הכי דלדידהו לא בעי לאו כיון דגמרי מתורה אחת יהיה לכם הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה ע"ז דבר שחייבין על זדונו כרת וכו' אבל לאו לא בעינן אף על גב דע"ז איכא לאו דהא בע"ז איכא נמי סקילה ואפילו הכי מחייבי חטאת אפילו היכא דליכא סקילה דלא מקשינן אלא לענין כרת דכתיב בההוא עניינא דכתיב הכרת תכרת הכי נמי לאו לא בעינן לענין חטאת תדע דבפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יג:) ממעט פסח ומילה מחטאת משום דדומיא דע"ז בעינן מה ע"ז שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום ועשה נינהו ואי בעינן לאו לענין חטאת נימא מה ע"ז שיש בה לאו לאפוקי הני אפילו אי הוו שב ואל תעשה לא מיחייב כיון דלא כתיב בהו לאו:
והאמר

מסורת הש"ס

א) [שבועות לט.], ב) [אבות דר"נ פכ"ט ה"ה תוספתא פ"ד ה"ט], ג) [שבועות יב: זבחים ז:], ד) [בע"י איתא היכי דמי וכן גרס הרא"ש אבל ברב אלפס אי' בגירסא אחרת ע"ש], ה) [עי' בע"י], ו) [נ"ל ברבין], ז) [נ"ל ברבין], ח) [נ"ל כין], ט) [גירסת הילקוט וכן בע"י ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והאמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה שנאמר וכו' לא קשיא הא ביחיד והא בצבור], י) [נ"ל תלמוד],

תורה אור השלם

1. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שמות כ ו
2. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: שמות לד ז
3. שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
4. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: ויקרא טז ל
5. וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם: תהלים פט לג
6. וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְיָ צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן אָמַר אֲדֹנָי יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו כב יד
7. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה
8. וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר: ישעיהו מט ג
9. וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם יְיָ אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ: יחזקאל לו כ
10. אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: הושע יד ה
11. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
12. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם יְיָ כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: ירמיהו ג יד
13. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: הושע יד ב

עין משפט נר מצוה

פט א ב ג ד מיי' פ"א מהל' תשובה הל' ד:
צ ה ו מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא:
ז [מיי' פ"ז מהלכות תשובה הל' ו]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפי שנא' בחורב תשובה ונקה: (ב) שם אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה כו' כצ"ל ותיבת לו נמחק: (ג) שם ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריו' אומרות עליו אשרי לו לפלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה: (ד) שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם: (ה) שם כאן מאהבה כאן מיראה (רב יהודה רמי) תיבת אלו מוקפות ונכתב בצדו ס"א אמר רב יהודה רב אמי רמי: (ו) רש"י ד"ה דמעיקרא כו' מעלה אני עליכם כאלו כו' ושטות שובבים אברי"ץ בלע"ז הס"ד: (ז) ד"ה כאן כו' עונו מתחלתו כאן מיראה ארפא הס"ד: (ח) ד"ה כאן ע"י כו' שובו אלי ואשובה אליכם וכתיב כי אנכי:

רבינו חננאל

ת"ש אילו הן החמורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן כו'. ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת, מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. ושנינן לא תשא וכל דדמי ליה, דהוא לאו גמור. ת"ש לפי שנאמר בחורב נושא עון ופשע וחטאה ונקה עוד נאמר לא ינקה. ופשטניה לקרא, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים. ותניא לפי שנאמר בחורב תשובה, מדכתיב בה ונקה, [יכול אף לא תשא עמהן ת"ל לא ינקה], עד יכול על כל חייבי לאוין אע"פ שישוב לא ינקה לו, ת"ל קרא אחרינא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא, הך דכתיב לא ינקה [אינו אלא] בלא תשא את שמו בלבד, הא כל שאר לאוין התשובה מכפרת. הנה בכל לאוין התשובה מכפרת בלא יום הכפורים. ודחינן תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, על מה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר על כריתות ומיתות בית דין

רבינו חננאל (המשך)

ועל לא תעשה גמור. שאל ר' מתיה בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעתה ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש, אמר לו ג' הן ותשובה עם כל אחת. עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר ארפא משובתם וגו'. עבר על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ושב, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שיש בידו חלול השם, אין כח לא לתשובה לתלות, ולא ליום הכפורים לכפר, ולא ליסורין למרק, אלב כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. היכי דמי חלול השם, רב אמר כגון אנא אי שקילנא מבי טבחא בישרא באתרא דלא תבעי, דאתו למימר אנא חזיתיה לרב דשקיל בשרא בלא דמי, היינו חלול השם. ר' יוחנן אמר כגון אנא אי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלה[א]. ויש אומרים כל שחביריו בושין משמועתו דאמרי שרא ליה מריה לפלניא. נמצא עונשים של דברים הללו גדול מעונש כריתות ומיתות בית דין. תניא ואהבת את ה' אלהיך עשה שיהא שם שמים נאהב על ידך, שיהיה אדם קורא ושונה (ביראה) [בתורה] ומשמש תלמידי חכמים ומשאו ומתנו בשוק בצדק עם הבריות, מה הכל אומרים אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי הוריו ורבו שלימדו, כמה נאים מעשים ודרכיו, עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל הקורא ושונה ודרכיו מכוערים כו', עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' [אלה] ומארצו יצאו. **גדולה** תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר ארפא משובתם. ואסיקנא שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, תשובה (מיראה) [מאהבה] ארפא משובתם אוהבם נדבה, תשובה (מאהבה) [מיראה] שובו אלי ואשובה אליכם. כי אנכי בעלתי בכם תשובה מיסורין. גדולה תשובה שאפילו הגיע חטאתו עד כסא הכבוד התשובה מכפרת, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך.

א) עי' ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ונראה דגי' רבינו תפלה בל"י מדויק יותר.

תוס' ישנים

ועשה תשובה מוחלין לו מיד. והיינו הא דאמרינן בחגיגה [ה, א] העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, ומצות עשה [מוחלין לו] מחילה גמורה כדאמרינן הכא, אבל בשאר עבירות אע"פ שאין מוחלין לו מקילין לו מדינו מקצת. **צריך לפרט את החטא.** ועל (ידי) כך תיקנו בתפילות של יום הכפורים על חטא שחטאנו לפניך באונס וחביריו.

(א) אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר [1]לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' א"ר יונתן גדולה [א]תשובה [א](שמקרבת) את הגאולה שנאמר [2]ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר [3]שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר [4]ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם [ג](חיה) יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת (ב) שנותיו של אדם שנאמר ובשוב רשע מרשעתו [ג](חיו) יחיה אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם מקניט את חבירו (ג) בדברים ספק מתפיים הימנו ספק אין מתפיים הימנו וא"ת מתפיים הימנו ספק מתפיים (ד) בדברים ספק אין מתפיים בדברים אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפיים ממנו בדברים שנאמר [5]קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים שנאמר ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה ת"ל [6]ארפא משובתם אוהבם נדבה תניא [ז]היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל [ה]יחיד שעשה תשובה מוחלין (ה) לכל העולם כולו שנא' ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו [ב]היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה [ט]כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה (ו) וניצל הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום א"ר יהודה רב רמי כתיב [7]אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב [8]מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו [ג]כאן בעבירות שבין אדם למקום תניא ר' יוסי בר יהודה אומר אדם [י]עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנאמר [9]כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו [י](ונאמר) [10]הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר [י](מכאן ואילך אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו) ת"ר [כ]עבירות שהתודה עליהן יוה"כ זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יוה"כ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר [11]ככלב שב על [ט]קיאו כסיל שונה באולתו [י]רבי אליעזר בן יעקב אומר [ה]כ"ש שהוא משובח שנאמר [12]כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון [כ]שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר [ל]וצריך לפרוט את החטא שנאמר [13]אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר (ז) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי [מ]אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר [14]יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר [נ]אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא [ס]לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פגי שביעית ותלו בצוארה והיו מכריזין לפניה ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה [ע]מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר [15]ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה ערום נכנס לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה [פ]רב כי הוה נפיק למידן דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה (ח) כיציאה [צ]רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי

לא תעשה שבתורה. לא יוכל בעלה הראשון וגו': **כי כשלת בעונך.** עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה: **עליהם (חיו) [הוא] יחיה.** על כל מה שעשה ואף על העבירות: **מתפיים הימנו.** מקבל הימנו פיוסים: **ונשלמה פרים שפתינו.** במקום פרים: **נדבה.** מקובלת ברצון יותר מחובה: **ארפא משובתם.** (ט) מן היחיד: **שבא דבר עבירה לידו.** (י) שנכשל בה כבר: **באותה אשה באותו מקום.** שעבר שם (כ) העבירה ואותו פרק מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו מקום ואותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר: **כסוי חטאה.** שלא נתגלה עונו: **בחטא מפורסם.** טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו: **בחטא שאינו מפורסם.** לא יגלה חטאו וכבוד השם הוא שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא: **עבירות שבין אדם לחבירו.** יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו: **וחטאתי נגדי תמיד.** איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד: **וצריך לפרט את החטא.** כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי: **כדר' ינאי.** לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם משל (ק) לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח זונות מה יעשה שלא יחטא: **הכי גרס בספרי משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי.** בכל מקום שנכתב מיתתו שם נכתב סרחונו. אלמא ניחא למכתביה זימנין טובא: **לשתי נשים.** שלוקות: **אחת קלקלה.** זנתה והתרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים (ר) (משה) מת במדבר על שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם: **פגי שביעית.** תאנים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד: **מפרסמין את החנפין.** שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורענות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו: **שנאמר ובשוב צדיק מצדקו.** סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו: **המוחלטין.** רשעים גמורין: **שלות רשעים סופה תקלה.** מתוך שלותם הם יושבין ומהרהרין בעבירות: **והרשות.** הרבנות: **מקברת בעליה.** שנאמר (שמות א) וימת יוסף תחילה ואח"כ כל אחיו (ש): **ולואי שתהא יציאה.** ממנה בלא חטא כביאה: **נפיק לדינא.** להיות דן דין:

בצבו

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ז מהלכות תשובה הלכה ה]:
צא ב מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה א סמג לאוין טז:
צב ג מיי' שם הלכה ה:
צג ד מיי' שם פ"ג הל"ה:
צד ה מיי' פ"ב מהלכות תשובה הל' ח סמג עשין טז טוש"ע או"ח סי' תרז סעיף ד:
צה ו מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח:

גליון הש"ס

גמ' יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם. הרמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ח"א פ"ד כתב פירוש חלקם בברית האלה להיות ערבים זה לזה הוא הנמחל בזכותו עכ"ל:

מוסף רש"י

נעשית לו כהיתר. דומה בעיניו כהיתר (ערכין ל: ובע"ז סוטה כב.). **אל יכתב סורחני.** שתמחוק אותה פרשה מן המקרא וישתכח הדבר לעולמים (סנהדרין קז.). **לקטלא נפיק.** נושא עליו חטא ועל עצמו היה אומר (שם ז:). **וצבו ביתיה לית הוא עביד.** לרכי ביתו אינו עושה כאן (שם). **וריקן לביתיה אזיל.** שאינו משתכר כאן כלום (שם). **ולואי שתהא ביאה.** שאחזור לביתי, **כיציאה.** שיצאתי מביתי בלא חטא, שלא אטעה ואענש (שם).

רבינו חננאל

גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה והוא המגרש אשתו ונישאת לאחר כו', ואסיקנא לא קשיא הא ביחיד הא בציבור. כלומר אין זה הדין בציבור אלא ביחיד. **גדולה תשובה** שמקרבת הגאולה, ועונותיו נעשין לו כזכיות, ומארכת ימיו, שנאמר ובשוב רשע מדרכו וחיה. **תניא** אדם מקניט חבירו ספק מתפייס לו ספק אין מתפייס לו, אבל הקב"ה ודאי מתפייס לו אפילו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו. **היכי** דמי בעל תשובה, אמר רב כל שבא לידו עבירה פעם ראשונה ושנייה וניצל הימנה. מחוי ר' יהודה באותו מקום באותה אשה, או כיוצא בה, ובאותו הפרק. **בעבירות שבין** אדם להקב"ה, אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. בין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצלח. ויש אומרים כאן בחטא מפורסם וכאן בחטא שאינו מפורסם. תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושנייה ושלישית, מוחלין לו אם ישוב, רביעית אין מוחלין לו, שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, ולא תימא בציבור אלא אפילו ביחיד שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. **עבירות** שבין אדם למקום אם יתודה עליהן יום הכפורים זה אינו צריך עוד להתודות עליהן, ואם חוזר ומתודה עליהן עליו הכתוב אומר כסיל שונה באולתו. ר' אליעזר אומר הרי הוא משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, אלא מהו מקיים כסיל שונה באולתו, כדרב הונא דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ונעשית לו כהיתר. **וצריך** לפרוט את החטא שנאמר ויעשו להם אלהי זהב. ר' עקיב' אומר אין צריך שנאמר כסוי חטאה, אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כו'. שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל, משה אמר יכתב סירחוני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני ואם אין מחני נא מספרך וגו'. ודוד אמר אל יכתב סירחוני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל לשתי נשים שקלקלו כו'. **מפרסמין** את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו, כדי לפרסמו. **תשובת** המוחלטין מעכבת [הפורענות] אפילו לאחר שנחתם גזר דין. שלות רשעים סופה תקלה. והרשות מקברת בעליה, ערום נכנס לה וערום יוצא ממנה. ולואי שתהא יציאה מן העולם כביאה לעולם בלא עון. **רב** כד הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשי לקטלא אזיל וצבו ביתי (לינא) [לית הוא] עביד וריקן לביתי עייל ולואי שתהא ביאה בבית כיציאה מבית בלא עון.

מסורת הש"ס

א) [בילקוט ובע"י אית' שמביאה], ב) [צ"ל הוא], ג) [צ"ל הוא], ד) הע"י הביא זאת בשם מימרא אמר מר זוטרא בר טובי' אמר רב, ה) [קדושין לט: ע"ש], ו) [צ"ל ואומר], ז) [בהרא"ש סימן י"ז ובע"י לית' לכל זה ועי' ברב אלפס דאי' בנוסחא אחרת], ח) [תוספתא ספ"ד], ט) בקרא בלי י' ובילק"ה, י) בע"י רבי אלעזר בר יהודה, כ) [מ"ק כז:] סוטה כב. ערכין ל: קדושין כ. מ., ל) [תוספתא פ"ד הי"ד], מ) ברכות לב. [סנהדרין קב.], נ) [עי' סנהדרין קז.], ס) [היינו מכות מרדות מדרבנן וכ"כ הריב"ש סי' פז וע"ש], ע) [תוספת' פ"ד הי"ב], פ) סנהדרין ז:, צ) [הך דרבא ליתא בסנהדרין וכן בע"י דהכא ליתא], ק) [כל זה איתא בברכות לב.], ר) [צ"ל ומשה], ש) [סוטה יג:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ר יוחנן כו' נ"ב ס"א ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי א"ר יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן גדולה תשובה וכו' אלי נאם ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור א"ר יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון וגו' מאי טעמא ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות אמר ריש לקיש כו': (ב) שם גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם: (ג) שם מקניט את חבירו ספק מתפייס כו' כצ"ל ותיבת בדברים נמחק: (ד) שם ואת"ל מתפייס הימנו ספק מתפייס ממנו בדברים וכו' אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם עובר כו': (ה) שם יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו: (ו) שם פעם ראשונה ושניה ופירש הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה ובאותו פרק ובאותו מקום כצ"ל: (ז) שם ר"ע אומר אין צריך שנאמר אשרי נשוי פשע: (ח) שם ולואי שתהא ביאה כיציאה וכי הוה חזי אמבוהא אבתריה אמר כו' כצ"ל ותיבות רבא כי הוה נפיק כו' עד ולואי שתהא ביאה כיציאה נמחק: (ט) רש"י ד"ה ארפא משובתם של רבים לפי ששב אפי מן היחיד: (י) ד"ה שבא וכו' לידו אותה העבירה שנכשל בה כבר: (כ) ד"ה באותה אשה כו' שעבר שם כבר העבירה ובאותו פרק שמתוך וכו' שנכשל בה כבר כו':

תוס' ישנים

תשובת רשעים מוחלטין מעכבת. אף אחר שנחתם גזר דין. מיהו מכל מקום סופו לבוא לידי תקלה שאין גזר דין של יחיד נקרע כדאמרינן בראש השנה [יח, א]. אי נמי ר' יצחק הוא דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

תורה אור השלם

1. לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף תֶּחֱנַף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נְאֻם יְיָ: ירמיהו ג א 2. וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: ישעיהו נט כ 3. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: הושע יד ב 4. וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה: יחזקאל לג יט 5. קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ: הושע יד ג 6. אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: הושע יד ה 7. לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה: תהלים לב א 8. מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם: משלי כח יג 9. כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: עמוס ב ו 10. הֶן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר: איוב לג כט 11. כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ: משלי כו יא 12. כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: תהלים נא ה 13. וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: שמות לב לא 14. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם: במדבר כ יב 15. וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי לֹא הִזְהַרְתּוֹ בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא תִזָּכַרְןָ צִדְקֹתָו אֲשֶׁר עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ: יחזקאל ג כ